

Sorotan Literatur Pelaksanaan Wakaf Tunai di Malaysia Literature Review on Implementation of Cash *Waqf* in Malaysia

MUHAMMAD SOFIYUDDIN ZAKARIA
MOHD ZAMRO MUDA

ABSTRAK

Sektor wakaf semakin berkembang di Malaysia lebih-lebih lagi setelah konsep wakaf tunai atau wakaf melalui wang ringgit diperkenalkan. Organisasi yang berautoriti dalam sektor wakaf ialah seperti Majlis Agama Islam Negeri, Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji (JAWHAR) dan Yayasan Wakaf Malaysia (YWM), yang menggunakan pendekatan wakaf tunai sebagai galakan kepada orang Islam untuk berwakaf. Ini memandangkan konsep ini mempunyai prospek yang luas dalam menangani masalah ekonomi yang melanda persekitaran masyarakat Muslim masa kini, khususnya di Malaysia. Justeru, kajian ini bertujuan untuk mengamati sumbangan sektor wakaf tunai dalam pemerikasaan ekonomi Muslim, di samping menganalisis potensi dan halatujunya dalam perkembangan ekonomi umat Islam di Malaysia. Dengan demikian, pencapaian objektif pelaksanaan wakaf tunai dapat dituntaskan. Justeru, sorotan literatur ini dilakukan untuk mengenal pasti dan meneliti tahap pelaksanaan wakaf tunai di bawah pengurusan badan berautoriti di Malaysia. Kajian ini berbentuk kualitatif dengan mengambil pendekatan analisis kandungan sebagai reka bentuk kajian. Fakta dan hujah yang diperoleh daripada sumber primer dan sekunder diteliti, dinilai serta dianalisis secara deskriptif. Hasil tinjauan literatur mendapati tahap pemahaman umat Islam berkaitan wakaf tunai masih rendah. Namun begitu, setelah YWM ditubuhkan, di samping skim-skim baru yang diperkenalkan oleh badan-badan yang menguruskan wakaf, sambutan wakaf tunai semakin meningkat meskipun belum mencapai tahap yang disasarkan. Justeru, kajian ini memfokuskan aspek pelaksanaan dan potensi yang terdapat pada wakaf tunai dalam melestarikan ekonomi umat Islam di Malaysia.

Kata kunci: Wakaf tunai; ekonomi Islam; badan pengurusan wakaf

ABSTRACT

The waqf sector is growing in Malaysia, especially after the concept of cash waqf or waqf through ringgit currency was introduced. The authorised organizations in the waqf sector, namely, State Islamic Religious Councils, Waqf Department, Zakat and Hajj Department (JAWHAR) and Waqf Foundation of Malaysia (YWM), use the waqf approach to encourage Muslims to make endowments. This development is in view of this concept having a vast prospect in dealing with current economic problems afflicting the environment of Muslim society, particularly in Malaysia. Hence, the purpose of this research is to observe the contribution of the waqf sector to the empowerment of the Muslim economy, besides analysing the potential and direction of the Muslim economy in Malaysia. Thus, the objective of implementing cash waqf can be completely achieved. Hence, this literature highlight is to identify and examine the level of cash waqf implementation under the management of authorised bodies in Malaysia. This qualitative research is designed using a content analysis approach. Facts and arguments obtained from primary and secondary sources are examined, evaluated and descriptively analysed. The result of literature review shows the level of understanding among Muslims relating to cash waqf is still low. However, after the Waqf Foundation of Malaysia was founded, in addition to new schemes introduced by other bodies managing waqf, the response for cash waqf increased even though the target level is not yet achieved. Thus, this research focuses on aspects of implementation and potential of cash waqf in order to sustain the Muslim economy in Malaysia.

Keywords: Cash waqf; Muslim economy; waqf management body

PENGENALAN

Perkataan *al-Habs* bererti tertahan dan membawa maksud wakaf dari sudut bahasa. Pada umumnya, pengertian wakaf ialah menahan sesuatu yang diwakafkan daripada digunakan untuk sebarang urusan kecuali digunakan pada jalan Allah SWT (al-Zuhayli 2012). Wakaf pertama yang berlaku dalam

sejarah Islam ialah tanah yang didirikan Masjid Quba' di Madinah. Antara wakaf tanah lain menurut sejarah Islam ialah seperti Universiti al-Azhar di Mesir, Universiti Cordova di Sepanyol dan juga Hospital al-Noori di Dimashq (Ahmad Zaki, Norzaidi & Che Zuina 2008). Begitu juga di Malaysia, antara institusi yang menguruskan wakaf tanah ialah seperti Johor Corporation (JCorp). Penubuhan Kumpulan Wakaf

An Nur Sdn. Bhd. dengan sokongan pengurusan KPJ Healthcare Bhd. turut menguruskan rangkaian wakaf Klinik An Nur (Haslindar, Afizar & Tajul Ariffin 2013a; Muhammad Ali 2009).

Selain wakaf tanah dan bangunan, terdapat satu lagi wakaf yang berpotensi untuk berkembang, iaitu wakaf tunai. Konsep wakaf tunai merupakan bentuk wakaf kontemporari yang bertujuan untuk meningkatkan jumlah pewakaf, khususnya di Malaysia. Secara umumnya, ia boleh diterjemahkan sebagai wakaf melalui wang ringgit. Hasil wakaf wang tunai yang diperoleh daripada orang ramai dikumpul dan diuruskan untuk kepentingan awam dan diagihkan kepada sektor-sektor pembangunan masyarakat seperti pendidikan, kesihatan, ekonomi dan masyarakat.

Mutakhir ini, institusi wakaf di Malaysia seperti Baitulmal, Yayasan Agama dan Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) lebih menekankan skim wakaf tunai kepada para pelanggan. Ini merupakan satu perkembangan yang baik dalam menggalakkan masyarakat Islam supaya berwakaf. Pewartaan keputusan keharusan berwakaf dengan wang ringgit oleh Majlis Fatwa Kebangsaan menambahkan lagi keyakinan masyarakat terhadap kaedah tersebut. Menurut Azri (2008), kaedah berwakaf secara tunai adalah praktikal kerana pemilikan mutlak bersifat kekal seperti hartanah dalam kalangan masyarakat Islam di Malaysia adalah rendah dan mengekang keupayaan serta kemampuan berwakaf.

Berwakaf melalui wang ringgit ialah satu kaedah alternatif yang efektif untuk program membasmi kemiskinan, khususnya untuk orang Islam. Program ini memerlukan dana yang besar dan dana ini tidak boleh disediakan oleh pihak kerajaan. Menerusi konsep sosioekonomi Islam, sumber dana sosial ini dipanggil wakaf tunai. Pihak yang bertanggungjawab akan mengumpulkan hasil dana wakaf daripada pewakaf kemudian melaburkan dana tersebut ke dalam sektor ekonomi masyarakat seperti Industri Kecil dan Sederhana (SME) atau pelaburan lain yang berlandaskan Islam (Haslindar, Afizar & Tajul Ariffin 2013a). Penelitian Haslindar, Afizar dan Tajul Ariffin (2013a) menerusi Mohamad Salleh (2009) turut melaporkan yang wakaf tunai berpotensi untuk membangunkan sosioekonomi ummah. Pungutan dana daripada wakaf tunai di Malaysia dijangkakan boleh mencecah RM4.3 billion setahun sekiranya setiap warganegara Muslim dewasa mendermakan RM1.00 sehari atau RM30 sebulan. Pungutan ini boleh mencecah RM7 bilion setahun dan mampu menjana banyak peluang untuk pembangunan komuniti Muslim di Malaysia.

Oleh itu, masyarakat Muslim perlu mengetahui kepentingan berwakaf secara tunai agar jumlah pewakaf meningkat dan ini sekali gus menambahkan dana wakaf. Hasil kutipan boleh diuruskan secara fleksibel dan bersifat terbuka serta mudah diurus berbanding dengan harta kekal. Di samping itu, wakaf tunai lebih mesra pelanggan berbanding wakaf harta tidak alih seperti tanah, rumah atau bangunan. Ini memandangkan masyarakat Islam yang berpendapatan rendah juga berpeluang menyalurkan harta wakaf sekali gus boleh memenuhi tuntutan ibadat wakaf dalam Islam serta membantu meningkatkan tahap perkembangan ekonomi dalam komuniti Muslim. Justeru, institusi wakaf di Malaysia perlu memainkan peranannya dengan sebaiknya. Tugas dalam pengurusan wakaf tunai perlu dimantapkan, di samping memperhebat bentuk penyampaian maklumat berkaitan wakaf tunai kepada masyarakat. Amalan wakaf tunai juga berpotensi untuk berkembang dan menjadi satu kaedah yang efektif untuk menyelesaikan masalah sosioekonomi yang melanda masyarakat Islam di Malaysia. Menerusi pengurusan wakaf tunai yang baik serta harta atau aset wakaf yang terbengkalai boleh dibangunkan semula. Masalah pengangguran boleh diatasi dan institusi pendidikan Islam boleh diperkasakan serta dapat membantu meningkatkan taraf kehidupan masyarakat Muslim di Malaysia.

Oleh hal yang demikian, satu kajian sumber atau sorotan literatur dijalankan untuk meneliti bentuk pelaksanaan wakaf tunai di Malaysia. Antara institusi wakaf yang menguruskan pentadbiran wakaf di Malaysia ialah seperti Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji (JAWHAR), Yayasan Wakaf Malaysia (YWM) serta Majlis Agama Islam Negeri-negeri (MAIN). Sorotan literatur ini meliputi kaedah pelaksanaan wakaf tunai, pencapaian dan juga sumbangannya dalam pembangunan ekonomi Muslim di Malaysia. Justeru, objektif kajian ini adalah untuk memfokuskan pada konsep wakaf tunai, pelaksanaannya di Malaysia serta sumbangan dan potensi wakaf tunai.

METODOLOGI

Secara keseluruhannya, kajian ini merupakan kajian berbentuk kualitatif. Kajian ini menerapkan kaedah analisis dokumen sebagai reka bentuk kajian. Bahan kajian daripada sumber primer dan sekunder seperti kitab *turath*, buku ilmiah, artikel jurnal, artikel prosiding, kertas kerja persidangan, manuskrip, majalah dan akhbar dianalisis dan diteliti bagi melengkapkan metodologi kajian ini. Kajian ini

turut meneliti isi dokumen berkenaan serta menilai fakta dan hujah ilmiah yang dikemukakan bagi memastikan keaslian sumber yang diperoleh. Data yang diperoleh dianalisis secara deskriptif dan kajian ini juga membuat perbandingan antara pendapat yang berbeza berkaitan kajian yang dijalankan serta membuat kesimpulan dan juga cadangan terhadap maklumat dan hasil kajian yang dinatijahkan.

KUPASAN TINJAUAN LITERATUR

Menyoroti sejarah perundangan Islam, Nabi Muhammad SAW ialah golongan terawal yang melaksanakan amalan wakaf dengan pembinaan Masjid Quba' dan dikuit dengan pembangunan Masjid Nabawi yang dibina pada tahun pertama hijrah dari Makkah ke Madinah (al-'Ani 1965; Yakan 1966; Abu Zahrah t.th.). Pengamalan ibadat wakaf semakin meluas pada zaman Sahabat RA. Antaranya ialah seperti kisah 'Umar ibn al-Khattab RA mewakafkan tanah beliau di Khaybar dan kisah 'Uthman ibn 'Affan RA mewakafkan telaga untuk kegunaan orang ramai (al-'Ani 1965; Yakan 1966; al-Muhayrab t.th.) Wakaf terus gemilang pada zaman pemerintahan Kerajaan Umawiyah dan 'Abbasiyyah. Satu jabatan atau organisasi khas telah ditubuhkan untuk mengumpul dan menguruskan harta wakaf (al-Muhayrab t.th.). Pentadbiran wakaf pada zaman tersebut menjadi lebih tersusun dan sistematik dengan pelantikan para pegawai khusus untuk menggerakkan jabatan tersebut. Perkembangan wakaf mencapai titik kegemilangan pada era pemerintahan Kerajaan 'Uthmaniyyah yang menyaksikan wakaf membawa peranan yang besar dalam perkembangan ekonomi (Cizakca 2004).

Menerusi tinjauan yang dibuat, terdapat satu cara untuk membangun dan mengembangkan harta wakaf kepada yang lebih optimum, iaitu berwakaf secara tunai (Azri 2008; Siti Mashitoh 2007; Baharuddin 2011). Menurut Haslindar, Eliza dan Jorah (2013b), wang hasil daripada wakaf tunai bersifat fleksibel dan mudah dikembangkan berbanding dengan wakaf harta kekal seperti tanah dan rumah. Berdasarkan sorotan sejarah terdahulu, sistem berwakaf secara tunai terbukti banyak membantu dalam menyediakan pelbagai aktiviti pembangunan ekonomi masyarakat seperti kemudahan pendidikan, kesihatan, kebajikan dan aktiviti lain yang bermanfaat kepada masyarakat seperti yang telah dilaksanakan pada zaman pemerintahan Kerajaan 'Uthmaniyyah (Cizakca 2004; Toraman, Tuncsiper & Yilmiz 2007). Wakaf tunai dapat didefinisikan sebagai pemberian wang

tunai kepada entiti pengurusan yang sah untuk dikumpul dan dijadikan modal bagi menukar dana kepada harta kekal atau membiayai aktiviti yang berkaitan dengan wakaf (Azri 2008). Menurutnyalah, kaedah ini adalah praktikal kerana pemilikan mutlak bersifat kekal seperti hartanah dalam kalangan masyarakat Islam di Malaysia adalah dan mengekang keupayaan dan kemampuan berwakaf.

Umum mengetahui kadar kemiskinan semakin bertambah berikutan peningkatan kos sara hidup. Program seperti pembasmian kemiskinan memerlukan dana yang besar dan dana ini tidak boleh disediakan oleh pihak kerajaan. Oleh yang demikian, satu konsep alternatif untuk menguruskan kes kemiskinan yang semakin meruncing adalah amat perlu. Melalui konsep sosioekonomi Islam, satu konsep boleh diaplikasikan dengan mengumpulkan dana awam dan sumber dana sosial ini dipanggil wakaf tunai. Pihak yang bertanggungjawab akan mengumpulkan hasil dana wakaf daripada pewakaf dan kemudiannya melaburkan dana tersebut dalam sektor ekonomi masyarakat seperti SME atau pelaburan lain yang berlandaskan Islam (Haslindar, Afizar & Tajul Ariffin 2013a). Pendapat ini turut dikemukakan oleh Achmad dan Ataina (2011) berkenaan sektor SME yang mampu mengurangkan kadar pengangguran masyarakat. Pemerkasaan industri kecil dan sederhana ini boleh dilakukan dengan pelan tindakan yang baik hasil daripada pelaksanaan wakaf tunai yang diuruskan oleh badan-badan bertauliah.

Tambahan pula, wakaf tunai menjanjikan manfaat dan kelebihan yang pelbagai sesuai dengan keadaannya yang bersifat fleksibel. Penawaran harga yang minimum juga menarik minat orang Islam untuk berwakaf. Melalui dana wakaf tunai, aset-aset wakaf yang terbiar disebabkan kekurangan sokongan kewangan dapat diselesaikan. Selain itu, danaf wakaf tunai turut mampu membantu institusi pendidikan Islam yang menghadapi masalah kewangan dalam pengendalian pengurusan dan utiliti. Antara medium yang boleh digunakan untuk ialah melalui konsep *mudarabah* dan *mushtarakah* (Farhah et al. 2014).

Dana wakaf tunai yang besar memberikan banyak kelebihan untuk membangunkan ekonomi Islam. Antaranya, ia boleh digunakan menaikkan SME, di samping dapat menyelesaikan masalah hutang termasuk aset seperti rumah dan bangunan yang terpaksa dilelong oleh pihak bank disebabkan oleh hutang yang tidak mampu dibayar dan penglibatam ceti haram yang kian meruncing dalam komuniti Muslim (Haslindar, Eliza & Jorah 2013b). Kesimpulan yang sama juga telah dibuat oleh kajian

Toraman, Tuncsiper dan Yilmiz (2007). Dengan kewujudan pengurusan skim wakaf tunai ke atas perbelanjaan kewangan dalam bidang pendidikan, kesihatan, kebajikan masyarakat dan aktiviti kebajikan yang lain, perbelanjaan daripada kerajaan dapat dikurangkan. Ini bersesuaian dengan konsep wakaf tunai yang bersifat 'mesra' kepada masyarakat, terutama mereka yang tidak mempunyai aset seperti tanah dan bangunan tetapi mahu berwakaf. Antara kelebihan wakaf tunai yang disebut dalam tulisan Haslindar, Afizar dan Tajul Ariffin (2013a) serta Farhah et al. (2014) ialah:

1. Wakaf tunai mudah dilaksanakan dan tidak memerlukan jumlah kewangan yang besar bagi mereka yang ingin berwakaf sekali gus boleh meningkatkan penglibatan masyarakat dalam sektor wakaf.
2. Wakaf tunai mampu meraih lebih banyak dana untuk pembangunan aset wakaf seperti membangunkan aset tanah wakaf yang terbiar.
3. Wakaf tunai juga boleh membantu institusi pendidikan yang mengalami kemerosotan kewangan. Dengan kewujudan dana wakaf tunai, masalah kewangan dalam sistem pendidikan dapat diatasi.
4. Wakaf tunai berperanan mengurangkan kebergantungan institusi Islam kepada kerajaan dan mengukuhkan kedudukan institusi Islam dalam mendepani cabaran arus kemodenan negara.

Dari aspek pendidikan pula, ia terbukti berjaya memainkan peranan penting dalam pembangunan sistem pendidikan Islam. Universiti al-Azhar di Mesir ialah satu daripada contoh kejayaan wakaf tunai. Universiti yang tertubuh pada tahun 975M ini dibina menggunakan dana wakaf tunai hasil sumbangan masyarakat Islam ketika itu (Haslindar, Afizar & Tajul Ariffin 2013a). Kehebatan institusi wakaf Islam ini diakui sehingga ditiru oleh Barat dengan menjenamakan semula wakaf ke dalam bentuk yayasan, *trust* atau *endowment*. Universiti seperti Oxford dan Cambridge di Britain serta Harvard dan Standford di Amerika Syarikat ialah antara universiti berasaskan *endowment* dan mempunyai dana yang kukuh. Universiti Harvard misalnya, dilaporkan antara universiti terkaya dengan memiliki aset *endowmen* bernilai melebihi USD30 bilion (Najibah & Mohd Zamro 2014).

Pada abad ini, populasi Muslim semakin meningkat tetapi bilangan harta wakaf tidak menunjukkan peningkatan yang tinggi. Tambahan pula, ramai Muslim tidak berpeluang untuk

mengambil bahagian dalam wakaf disebabkan oleh tanggapan yang salah serta kurang kefahaman terhadap wakaf yang hanya menumpu kepada aset kekal seperti bangunan dan tanah yang sememangnya kurang dimiliki oleh orang Islam sebagaimana yang dijelaskan oleh Baharuddin (2011). Melalui wakaf tunai, orang Islam yang tidak mempunyai aset seperti tanah dan bangunan juga boleh berwakaf.

Secara umumnya, kaedah wakaf tunai akan melalui tiga proses untuk melengkapkan satu model yang lengkap. Menurut Mohd Umar et al. (2011), proses pertama ialah proses pengumpulan dana, iaitu dana dikumpul hasil sumbangan pewakaf atau sumbangan orang awam atas nama wakaf tunai melalui program kesedaran atau keagamaan yang dianjurkan oleh organisasi wakaf. Kedua ialah proses pengembangan dana. Dana yang terkumpul disalurkan kepada sektor-sektor yang boleh memberikan pulangan yang baik. Proses yang ketiga pula ialah proses pengagihan. Setelah dana yang dilaburkan mencapai tahap yang ditetapkan, dana tersebut diagihkan kepada golongan sasaran dan diperuntukkan kepada aktiviti yang boleh menjana modal insan.

Oleh yang demikian, bagi merealisasikan matlamat wakaf, sumbangan wakaf dan pelaksanaan projek perlu dimantapkan menerusi pentadbiran dan pengurusan yang berstruktur, tersusun dan sistematik sesuai dengan keadaan semasa sebagaimana telah dijelaskan oleh Nik Mustapha (1999) serta Nik Mohd Zain dan Azimuddin (1999). Ini turut diakui oleh AbulHasan (2002) serta Chowdhury, Mohd Fahmi dan Mohd Faisal (2011) yang menyatakan pengurusan wakaf oleh badan berautoriti perlu bersifat inovasi dan efektif dalam merangka dan menyediakan pelan tindakan yang boleh memberi impak besar kepada pembangunan sosioekonomi Muslim.

Di Malaysia, terdapat banyak badan atau organisasi yang menguruskan pentadbiran wakaf, termasuk wakaf tunai antaranya ialah seperti YWM, JAWHAR dan MAIN. Penubuhan entiti atau organisasi sebegini secara tidak langsung dapat membuka peluang pekerjaan kepada masyarakat. Ini sekali gus dapat membendung masalah pengangguran yang menjadi antara faktor terhadap taraf ekonomi masyarakat Muslim yang rendah (Toraman, Tuncsiper & Yilmiz 2007). Organisasi-organisasi wakaf ini menawarkan skim wakaf tunai dengan penetapan nilai minima sebagai satu langkah untuk menarik minat masyarakat untuk berwakaf (Haslindar, Eliza & Jorah 2013b). Skim Dana Wakaf Penang dengan nilai wakaf terendah, iaitu

RM5, Wakaf Selangor dengan nilai RM10, Wakaf Pahang RM10, Wakaf Johor RM10, Skim Wakaf Tunai Terengganu RM10 dan Wakaf Melaka RM10. Selain daripada itu, komuniti Muslim juga boleh menerima Skim Wakaf Tunai Kebangsaan dengan penetapan harga minima RM10 yang ditawarkan oleh YWM dan Yayasan Dakwah Islamiyyah Malaysia (YADIM). Kaedah bukan skim juga dilaksanakan seperti berwakaf secara *online* (dalam talian) melalui Sistem Wakaf Tunai Malaysia yang memerlukan pengguna mempunyai akaun Internet Banking untuk melakukan transaksi, *Auto Debit* melalui Maybank Berhad, berwakaf melalui wang pos dan juga berwakaf di Kuanter Wakaf Tunai Malaysia seperti yang dilaksanakan di YWM (www.ywm.gov.my).

Antara contoh kejayaan pelaksanaan wakaf tunai ialah penubuhan Akademi Kuliner Terengganu. Institusi ini dibangunkan di atas tanah milik Majlis Agama Islam dan Adat Melayu Terengganu (MAIDAM) dengan pembiayaan sebanyak RM2.5 juta melalui peruntukan Bajet 2010 YWM. Ia merupakan kerjasama sinergi di antara MAIDAM selaku pemilik, YWM sebagai pembiaya dan pengurus serta GIATMARA sebagai tenaga pengajar. Akademi Kuliner Terengganu siap dibina sepenuhnya pada 30 Julai 2012 dan mula beroperasi pada 2 September 2012. Institusi berteraskan bidang kuliner ini diuruskan oleh YWM melalui Perbadanan Wakaf Nasional Berhad (PWNB) dengan kerjasama pihak GIATMARA. Antara kursus yang ditawarkan di sini ialah kursus dalam bidang *confectionary* dan *bakery* selama enam bulan berserta asrama sepenuh masa kepada anak-anak asnaf MAIDAM (Buletin YWM 2013).

Selain itu, melalui urus tadbir skim wakaf tunai yang baik mampu membuka peluang pekerjaan kepada masyarakat. Di Terengganu, sebuah hotel berjaya dibina hasil kejayaan wakaf tunai di bawah pengurusan YWM. Hotel Grand Puteri yang terletak di ibu negeri Terengganu itu telah dibangunkan oleh JAWHAR di atas tanah wakaf yang dipegang oleh MAIDAM (*Berita Harian* 2013). Selain Hotel Grand Puteri di Terengganu, terdapat dua lagi hotel yang

berjaya dibangunkan hasil kejayaan dana wakaf, iaitu Hotel Seri Warisan di Taiping, Perak dan Hotel Pantai Puteri di Tanjung Kling, Melaka (www.ywm.gov.my). Perkembangan positif ini dapat menarik ramai pelancong datang ke negeri ini dan senario ini turut membuka lebih banyak peluang pekerjaan kepada komuniti di sana, khususnya masyarakat Islam sekali gus dapat meningkatkan taraf hidup mereka.

Melihat kepada kecenderungan pelaksanaan wakaf tunai untuk berjaya pada masa akan datang, selain aspek pendidikan, kesihatan, pelancongan serta perindustrian kecil dan sederhana sebagaimana pencerakinan Abulhasan (2002), Cizacka (2004), Toraman, Tuncsiper & Yilmiz (2007), Chowdhury, Mohd Fahmi dan Mohd Faisal (2011), Haslindar, Afizar dan Tajul Ariffin (2013a) serta Haslindar, Eliza dan Jorah (2013b). Yusuff Jelili dan Nor Azizan (2013) mengemukakan satu solusi untuk mengembangkan tahap sosioekonomi Muslim melalui wakaf, iaitu memajukan sektor agrikultur. Tambah mereka lagi, ia sesuai digiatkan kerana ramai orang Islam terlibat secara langsung dalam bidang ini. Produk hasil daripada penternakan dan pertanian orang Islam boleh dipasarkan di peringkat global. Ini merupakan satu peluang yang besar untuk meningkatkan tahap sosioekonomi Muslim, khususnya di Malaysia.

ANALISIS TINJAUAN LITERATUR

Hasil tinjauan literatur yang dilakukan mendapati pelaksanaan wakaf tunai sedang melalui fasa pengembangan. Masyarakat sudah mula menunjukkan minat untuk berwakaf secara tunai dan terbukti dengan kutipan dana wakaf yang semakin meningkat. Sorotan kajian terdahulu berkaitan pelaksanaan, sumbangan serta potensi dan hala tuju wakaf tunai telah dilakukan dan dinyatakan sebagaimana berikut:

JADUAL 1. Pelaksanaan, sumbangan serta potensi dan hala tuju wakaf tunai

Bil.	Penulis	Perbincangan/Hasil Kajian
1.	Cizakca (2004); Toraman, Tuncsiper & Yilmiz (2007); Azri (2008); Asmak; (2009); Siti Mashitoh (2007); Baharuddin (2011).	Berwakaf secara tunai mampu membangun dan mengembangkan dana wakaf kepada hasil yang lebih optimum, khususnya dalam pembangunan ekonomi masyarakat.
2.	Achmad & Ataina (2011); Haslindar, Afizar & Tajul Ariffin (2013a)	Pengumpulan dana wakaf dilaburkan ke sektor SME untuk membantu meningkatkan ekonomi masyarakat yang berpendapatan rendah dan sederhana.
3.	Farhah et al. (2014)	Aset-aset wakaf yang terbiar disebabkan kekurangan sokongan kewangan dapat diselesaikan melalui pelaksanaan wakaf tunai, di samping mampu membantu institusi pendidikan Islam yang menghadapi masalah kewangan dalam pengendalian pengurusan dan utiliti serta konsep <i>muḍarabah</i> dan <i>mushtarakah</i> sebagai medium pelaksanaan.
4.	Toraman, Tuncsiper & Yilmiz (2007); Haslindar, Afizar & Tajul Ariffin (2013a); Farhah et al. (2014).	Dengan kewujudan pengurusan skim wakaf tunai ke atas perbelanjaan kewangan dalam bidang pendidikan, kesihatan, kebajikan masyarakat dan aktiviti kebajikan lain, perbelanjaan daripada kerajaan dapat dikurangkan.
5.	Haslindar, Eliza & Jorah (2013b); Najibah & Mohd Zamro (2014); Farhah et al. (2014)	Wakaf tunai berjaya memainkan peranan penting dalam pembangunan sistem pendidikan daripada mengalami kemerosotan kewangan.
6.	Yusuff Jelili dan Nor Azizan (2013)	Sektor agrikultur boleh diperkembang melalui pelaksanaan wakaf tunai kerana ramai orang Islam terlibat secara langsung dalam bidang ini dan produk-produk hasil daripada penternakan serta pertanian orang Islam boleh dipasarkan di peringkat global sekali gus membantu meningkatkan ekonomi Muslim.
7.	Nik Mustapha (1999); Nik Mohd Zain & Azimuddin (1999); AbulHasan (2002) dan Chowdhury, Mohd Fahmi & Mohd Faisal (2011)	Sumbangan wakaf dan pelaksanaan projek perlu dimantapkan menerusi pentadbiran dan pengurusan yang berstruktur, tersusun dan sistematik sesuai dengan keadaan semasa serta lebih berinovasi dalam merangka pelan tindakan.
8.	Mohd Umar et al. (2011)	Tiga kaedah umum dalam pelaksanaan wakaf tunai di Malaysia, iaitu pengumpulan dana, pengembangan dana dan proses pengagihan.

KESIMPULAN

Wakaf ialah satu daripada mekanisme pengagihan semula kekayaan yang bagus untuk dilaksanakan kerana ia mementingkan konsep kebajikan. Sejarah telah membuktikan wakaf amat memainkan peranan penting dalam pembangunan ekonomi sesebuah negara sejak zaman Nabi Muhammad SAW hingga zaman kegemilangan Islam seperti di Turki. Wakaf yang dahulunya hanya dikenali sebagai wakaf harta berbentuk harta kekal, kini telah dikembangkan menggunakan konsep wakaf tunai dan konsep kontemporari yang lain. Skim-skim wakaf yang diperkenalkan menjadi ikhtiar masyarakat untuk sama-sama menyumbang ke arah pembangunan sistem ekonomi Islam yang lebih terkehadapan demi kemaslahatan dan kesejahteraan ummah, di samping meningkatkan pembangunan kebajikan ekonomi Islam, khususnya di Malaysia. Dengan

demikian, organisasi atau institusi pentadbiran wakaf memainkan peranan yang sangat penting untuk meningkatkan potensi wakaf kepada hasil yang lebih optimum dan meneruskan kegemilangan sektor wakaf di Malaysia.

Justeru, kajian ini secara tidak langsung dapat memberi implikasi kepada kajian wakaf yang akan datang, di samping menjadi sumber literatur kepada para pengkaji lain, institusi atau organisasi wakaf untuk mengembangkan kajian serta penyelidikan berkaitan korpus ilmu ini. Selain itu, antara cadangan yang boleh diutarakan ialah organisasi wakaf di Malaysia perlu lebih berinovasi dalam menguruskan dana wakaf yang terkumpul. Dana yang diperolehi bukan sekadar diagihkan tetapi turut dikembangkan melalui sektor yang sedang membangun di Malaysia seperti sektor pendidikan, pelancongan, pertanian dan agrikultur. Menerusi perluasan skop ini membolehkan sektor wakaf lebih maju dan mampu memberikan

impak yang optimum dan seterusnya mampu membuka peluang janaan ekonomi yang lebih luas untuk golongan yang memerlukan. Lantas, kempen berwakaf secara tunai juga boleh digiatkan dengan cara yang lebih kreatif dan bersifat 'mesra' pelanggan agar boleh menarik minat masyarakat untuk berwakaf.

RUJUKAN

- Abu Zahrah, Muhammad. t.th. *al-Muhadarat fi al-Waqf al-Qahirah*: Dar al-Fikr al-'Arabi.
- AbulHasan, M.S. 2002. Waqf, perpetual charity and poverty alleviation. *International Journal of Social Economic* 29: 135-151.
- Achmad Tohirin & Ataina Hidayati. 2011. Cash waqf institution and accounting issues. Kertas kerja International Seminar and Workshop on Islamic Accounting. Universitas Islam Indonesia, Yogyakarta, 26-27 Julai.
- Ahmad Zaki Abd Latiff, Norzaidi Mohd Daud & Che Zuina Ismail. 2008. Pengurusan harta wakaf dan potensinya ke arah kemajuan pendidikan umat Islam di Malaysia. *Jurnal Pengurusan JAWHAR* 2(2): 25-61.
- al-'Ani, Muhammad Shafiq. 1965. *Ahkam al-Awqaf*. Baghdad: Matba'at al-Irshad.
- Asmak Ab Rahman. 2009. Peranan wakaf dalam pembangunan ekonomi umat Islam dan aplikasinya di Malaysia. *Jurnal Syariah* 17: 113-152.
- Azri Ahmad. 2008. Pelaksanaan skim wakaf tunai oleh Yayasan Wakaf Malaysia. *Jurnal Pengurusan Jabatan JAWHAR* 2(2): 88-97.
- Baharudin Sayin. 2011. *Hala Tuju Waqaf Tunai dalam Isu-isu Semasa mengenai Waqaf*. Pusat Universiti Teknologi Mara, Shah Alam: Pusat Penerbitan Universiti (UPENA).
- Berita Harian*. 2013. 12 September, hlm. 12.
- Buletin Yayasan Wakaf Malaysia. 2013. Januari-Jun, Bil. 1.
- Chowdhury, M.S.R., Mohd Fahmi Ghazali & Mohd Faisal Ibrahim. 2011. Economic of cash waqf management in Malaysia: A proposed cash waqf model for practitioners and future researchers. *African Journal of Business Management* 5(30): 12155-12163.
- Cizacka, M. 2004. Ottoman cash *awqaf* revisited: The cash of the Bursa 1555-1823. *Muslim Heritage*. <http://www.muslimheritage.com/article/ottoman-cash-waqfs-revisited-case-bursa-1555-1823>.
- Farhah Saifuddin, Saim Kayadibi, Refik Polat, Yahya Fidan & Omer Kayadibi. 2014. The role of cash waqf in poverty alleviation: Case of Malaysia. *Proceeding - Kuala Lumpur International Business, Economic and Law Conference 4 (KLIBEL4)* 1: 272-289.
- Haslindar Ibrahim, Afizar Amir & Tajul Ariffin Masron. 2013a. Cash waqf: An innovative instrument for economic development. *International Review of Social Sciences and Humanities* 6(1): 1-7.
- Haslindar Ibrahim, Eliza Nor & Joriah Muhammad. 2013b. Cash waqf and its development in the northern region of Malaysia. *Proceeding - 4th International Conference on Business and Economic Research (4th ICBER 2013)*, hlm. 276-284.
- Mohamad Salleh Abdullah. 2009. Malaysia perlu transformasi pengurusan wakaf. *Utusan Malaysia*, 25 Disember.
- Mohd Umar Mohd Marzuki, Shahida Shahimi, Abdul Ghafar Ismail & Zaini Embong. 2012. Tackling poverty: A look at cash waqf. *Prosiding PERKEM IIV 2*: 1611-1623.
- Muhammad Ali Hashim. 2009. Jihad bisnes: Satu pendekatan strategik ke arah pemerkasaan ekonomi ummah. Kertas kerja Kongres Ekonomi Islam ke-3, Malaysia Islamic Chamber of Commerce.
- al-Muhayrab, Khalid ibn Harub ibn Fawzan. t.th. *Athar al-Waqf 'ala al-Dakwah ila Allah Ta'ala*. al-Shariqah: Nafaqat al-Amanah al-Ammah li al-Awqaf.
- Najibah Mustaffa & Mohd Zamro Muda. 2014. Pengurusan wakaf pendidikan di Institusi Pengajian Tinggi: Satu sorotan literatur. *International Journal of Islamic and Civilization Studies* 1: 45-57.
- Nik Mohd Zain Mohd Yusof & Azimuddin Bahari. 1999. Kedudukan dan potensi pembangunan hartanah wakaf di Malaysia: Satu penilaian. Dlm. *Konsep dan Pelaksanaan Wakaf di Malaysia*, disunting oleh Nik Mustapha Nik Hassan, 105-152. Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Nik Mustapha Nik Hassan. 1999. Sumbangan institusi wakaf kepada pembangunan ekonomi. Dlm. *Konsep dan Pelaksanaan Wakaf di Malaysia*, disunting oleh Nik Mustapha Nik Hassan, 1-16. Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia.
- Siti Mashitoh Mahamood. 2007. Pembentukan dana wakaf menurut perspektif Syariah dan undang-undang serta aplikasinya di Malaysia. *Jurnal Syariah* 15(2): 61-83.
- Toraman, C., Tuncsiper, B. & Yilmiz, S. 2007. Cash waqf in the Ottomans as philanthropic foundations and their accounting practices. Kertas kerja 5th Accounting History International Conference. Banff, Canada, 9-11 Ogos.
- Yakan, Zuhdi. 1966. *al-Mukhtasar fi al-Waqaf*. Bayrut: Matba'at Samiya.
- Yayasan Wakaf Malaysia. 2014. Hotel-hotel wakaf. www.ywm.gov.my [20 November].
- Yusuff Jelili Amuda & Nor Azizan Che Embi. 2013. Alleviation of poverty among OIC countries through sadaqat, cash waqf and public funding. *International Journal of Trade, Economic and Finance* 4(6): 403-408.

al-Zuhayli, Wahbah. 2012. *Mawsu'at al-Fiqh al-Islami wa al-Qadaya al-Mu'asirah*. Dimashq: Dar al-Fikr.

Muhammad Sofiyuddin Zakaria
Jabatan Syariah
Fakulti Pengajian Islam
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor Darul Ehsan
MALAYSIA

Mohd Zamro Muda
Jabatan Syariah
Fakulti Pengajian Islam
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor Darul Ehsan
MALAYSIA
zamro@ukm.edu.my